

UDK 811.135.8“13“(497.5-3 Zadar)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 15. VII. 2009.

Prihvaćen za tisak 29. IX. 2009.

Nikola Vuletić

Odjel za francuske i iberoromanske studije

Sveučilište u Zadru

Obala kralja Petra Krešimira IV 2, HR-23000 Zadar

nvuletic@unizd.hr

NEKA JEZIČNA PITANJA AUTOHTONOGA ZADARSKOG ROMANSTVA U XIV. STOLJEĆU

U radu se analizira položaj i sudbina jadertinskog, autohtonoga zadarskog romanskog idioma, pripadnika dalmatske, odnosno iliroromanske skupine romanskih jezika. Čitavo XIV. stoljeće vrijeme je najbolje potvrđenosti, ali i neumitnog propadanja jezične strane autohtonoga zadarskog romanstva¹: nikada prije i nikada poslije toga vremena na tako jasan i očit način prisutan u privatnim i javnim ispravama, jadertinski se u njima pojavljuje već duboko venecijaniziran, poklapajući se više-manje s jezičnim modelom koji se u novoj talijanskoj literaturi naziva *volgare venezianeggiante*. Analizirajući jezik zadarskih inventara, oporuka, pisama i cedulja iz XIV. st., u potpunosti pisanih na lokalnome romanskom idiomu, autor nestanak autohtonih jadertinskih jezičnih značajki promatra u kontekstu procesa jezične konvergencije – polaganog i sigurnog približavanja mletačkim jezičnim modelima.

1. Izvanjezični kontekst

Poput ostalih gradova bizantske Dalmacije, Zadar je nakon raspada relativnoga latinskog jedinstva postao jednom od kolijevki razvoja autohtonoga dalmatinskog romanskog idioma, poznatog pod generičkim nazivom *dalmatski*. Najnovije romanističke spoznaje o vremenu postanka romanskih jezika, kao i političke okolnosti u Dalmaciji tijekom kasne antike i ranog srednjovjekovlja, koje nikako nisu išle na ruku održavanju latinskoga jedinstva, implicitno govore da s dalmatskim, a ne s kakvim kasnim latinskim, treba računati već u doba

¹ Termin *romanstvo* u ovom radu nema nikakvu etničku konotaciju, već isključivo lingvističku.

doseljena Slavena. Takav novi pogled na dijakroniju dalmatinskoga romanstva našao je odjeka u terminima *protodalmatico* (Zamboni 1976) i *frühromanisch* (Trummer 1998, Holzer 2005) koji se odnose na autohtoni romanski jezik Dalmacije u razdoblju od VI. do IX. stoljeća. U novije vrijeme, Muljačić je s pravom isključio svaku mogućnost postojanja jednoga dalmatskog jezika te umjesto njega predložio skupinu srodnih idioma, nastalih iz vulgarnoga latiniteta dalmatinskih gradova, koju je nazvao iliroromanskom skupinom.² Među sociolingvistički najznačajnijima i, nakon veljotskog ili krčkoromanskog i raguzejskog ili dubrovačkoromanskog, najbolje potvrđenim iliroromanskim idiomima nalazi se *jadertinski*, autohtoni romanski idiom srednjovjekovna Zadra.

Ovaj članak pokušaj je rasvjetljavanja sudbine jadertinskog u XIV. stoljeću i to kroz analizu niza dokumenata čiji su autori članovi zadarskih patricijskih rodova de Civaelli (de Civaellis), de Çorçi (de Georgiis), de Çadulin (de Zadulinis), de Slorade (de Sloradis), de Nasi (de Nassis) i de Grubogna.³ Na važni udio hrvatske etničke sastavnice u zadarskim partijskim rodovima, kao i na slavensko podrijetlo nekih od njih, već je davno u svjetlu antroponimije čvrstim argumentima ukazala Vesna Jakić-Cestarić (1972).

Nastao u gradu pod snažnim utjecajem obnovljene karolinške latinske pismenosti, jadertinski u svojoj ranoj fazi stidljivo promalja tek ispod omaški na latinskim natpisima i u latinskim dokumentima nastalima u gradu.⁴ Među prvim takvim fragmentarnim svjedočanstvima oporuka je zadarskoga priora Andrije (918.), u kojoj niz sintaktičkih problema odaje da se ispod njena latinskog jezika krije neka drukčija jezična stvarnost. Trebat će, međutim, pričekati XIV. stoljeće kako bismo o jadertinskom saznali nešto više. Paradoksalno, upravo je XIV. stoljeće vrijeme u kojem se jadertinski ubrzano približava svome neumitnom kraju, pa se to stoljeće s pravom može nazvati vremenom labudega pjeva autohtonoga zadarskog romanstva. Do tog nezavidnoga položaja dalmatski je u Zadru stigao postupno, slijedom zgusnuta niza uistinu nepovoljnih okolnosti: križarsko-mletačko razaranje Zadra 1202. godine, okrutno gušenje zadarske

² Usp. Muljačić 2000/1997. Pritom Muljačić, razumije se, ne aludira ni na kakav zajednički ilirski jezični supstrat jer je prostor predrimске Dalmacije bio sve prije nego jezično homogen, već na geografski prostor starog Ilirika.

³ Prezimena ili obiteljski nadimci u procesu preobrazbe u prezimena u ovom se radu donose u oblicima koji se javljaju u obrađenim dokumentima. Na isti se način postupa s romanskim osobnim imenima, napose s lokalnim zadarskim oblicima, kao što su *Colan*, *Firancisc*, *Misule*, *Pero* ili *Todru*. Grafija hrvatskih narodnih imena modernizirana je, npr. *Micha* u *Miha*, *Crisse* u *Krše*. Kršćanska imena prilagođena su njihovim današnjim oblicima u hrvatskom jeziku, npr. *Andrea* u *Andrija*, *Nicola* u *Nikola*.

⁴ O sudbini latinske pismenosti u ranosrednjovjekovnim dalmatinskim komunama v. osobito Katičić 2007: 238–289.

bune 1242. godine, popraćeno zabranom bračnih veza sa Zadru vitalno važnim hrvatskim zaledem⁵, dugotrajno zatočeništvo značajnoga dijela zadarskoga patricijata u Veneciji u kontekstu bune 1345. – 1346., sve su to morali biti snažni udarci zadarskoj dalmatofonoj zajednici. Slijedom tih događaja kontinuirano se smanjivao udio autohtonoga romanskog stanovništva u gradu, osobito muškaraca, čija se važnost za održavanje dalmatskog pokazala neobično važnom na primjeru Dubrovnika⁶. No i bez ratnih nedaća i demografskih gubitaka, jaderinski je gotovo od samoga početka bio uključen u sasvim osobiti model trostruke diglosije. U tom je modelu latinskom, kao jeziku javne uprave i katoličke crkve, pripadao položaj tzv. visokog jezika (*lingua alta*); hrvatskome, kao dominantnome govornom jeziku u gradu i jeziku dijela crkvenoga sektora, izravno i preko čakavske redakcije crkvenoslavenskog⁷, i mletačkome, kao govornome jeziku gospodarâ grada u najvećem dijelu razdoblja od 1115. do 1358., pripada položaj tzv. srednjih jezika (*lingue medie*); jadertinskome, gurnutom u intimu doma, preostao je sociolingvistički najnepovoljniji položaj tzv. nižeg jezika (*lingua bassa*).⁸ Konačno, desetljeća mletačke prevlasti, usprkos prekidima, učinit će svoje: jadertinski neizbježno konvergira prema modelima jačega romanskog rođaka, po scenariju već viđenom u Dubrovniku, Padovi, Puli, Trstu i tolikim drugim mjestima u kojima su se osobitosti lokalnih idioma izgubile u procesu konvergencije prema prestižnijem mletačkom. Ipak, sociolingvističke prilike u Dalmaciji XIV. stoljeća dopustit će i tako ugroženome jadertinskom da se na jedan specifičan način očituje na jezičnoj pozornici Zadra.

Pojava romanske pismenosti u Europi posvuda dolazi u istom kontekstu: zahtjevi za većom društvenom mobilnošću, potaknuti demografskim i gospodarskim rastom gradskih središta, nameću potrebu za pisanom komunikacijom u opsegu koji uvelike premašuje raširenost latinske pismenosti. Jednostavnije

⁵ *Item Jadretini parentelas de cetero non contrahent cum Sclavis, nec eos inter se recipient ad habitandum, nisi secundum voluntatem domini ducis Venetiarum* (Listine I: 70). Ova odredba nije međutim mogla ukloniti već postojeću hrvatsku komponentu u gradu, što se jasno vidi iz popisa Zadrana koji 1. kolovoza 1247. sklapaju mir s Mlečanima (usp. Listine I: 73–74).

⁶ Usp. Foretić 1985: 200, Muljačić 2000/1997: 426–427.

⁷ Da je većina zadarskog stanovništva u XIV. stoljeću slavenskoga podrijetla i govori hrvatskim jezikom ne treba više posebno dokazivati: dovoljno je reći da su Mlečani 1346. odlučili svoje uvjete o predaji grada iznijeti i na hrvatskom (*publice proclamari in lingua slavonica et latina*), usp. Listine II: 374. U prilog postojanju snažne slavenske komponente u zadarskoj crkvi, osim već čuvenog opisa posjeta pape Aleksandra III Zadrui, govore i dragocjeni retci iz oporuke Zadrana Grgura Longina (1434.): [...] *voio che sia trovato doi preti over tri o de letra schiava over altri che sia dita ogni di una missa per uno ano sul altare de San Biasio in glesia di Santa Maria deli preti dove se el corpo di San Simon iusto* [...] (usp. Vuletić 2007: 205).

⁸ Za terminologiju relativističkoga pristupa odnosu jezika i dijalekta u romanistici usp. npr. Muljačić 1993.

rečeno, sve češće moraju pisati i oni koji nisu sposobni pisati latinski.⁹ Tijekom ranoga srednjovjekovlja, naučiti pisati u katoličkoj je Europi značilo samo jedno – naučiti pisati latinski, no u novim okolnostima latinski mora uzmaknuti pred romanskim jezicima, osobito u području trgovačkoga dopisivanja. Proces zamjene latinskoga jezika romanskim varijetetima u pisanoj komunikaciji započet će na prostorima franačke države već u IX. stoljeću i proširiti se na Pirinejski i Apeninski poluotok potkraj XI. stoljeća, dok će Veneciju i područje njena utjecaja zahvatiti tek sredinom XIII. stoljeća.

2. Zadarsko pismo iz 1325.

Svi tekstovi u cijelosti pisani na lokalnome zadarskom romanskom idiomu, koje nam je namro hir povijesti i marljivost arhivista, nastali su u XIV. stoljeću. Iz ranijih razdoblja do danas su nam ostali poznati tek izolirani leksemi u latinski pisanim dokumentima zadarskih bilježnika iz XIII. st. Među spomenutim tekstovima najzastupljeniji su inventari dobara, a zatim i oporuke, pisma, cedulje i kratke bilješke. Valja pretpostaviti da su do nas pristigli tekstovi samo manji dio pisane produkcije na srednjovjekovnoj zadarskoj romanštini. Nije pretjerano reći da su od svih njih u romanistici dobro poznata tek dva dokumenta, nazvana zadarskim pismima (*lettere zaratine*): pismo zadarskoga patricija Todra de Fumata dubrovačkom knezu Ponu de Stambertu iz 1325. i pismo zadarskoga patricija Firancisca de Fanfogne svom ocu Colanu iz 1397. Ova se dva pisma, uz čuvene četiri dubrovačke glose Filipa de Diversisa, u većem broju priručnika romanistike navode kao “klasični” primjeri izumirućega srednjovjekovnog dalmatskog, iako među romanistima postoje značajnija razilaženja o tome do koje je mjere jezik tih dokumenata uistinu dalmatski.¹⁰ Pritom je određenje onoga što je u tim pismima dalmatsko u svim izdanjima i komentarima kojima su dosad podvrgnuta uglavnom negativno: dalmatskim se smatra ono što se ni na koji način ne može odrediti kao mletačko.

S obzirom na otežanu dostupnost publikacija u kojima je dosad objavljeno zadarsko pismo iz 1325., ali i bitne novosti koje je donijelo najnovije čitanje ovog iznimno važnoga dokumenta (Dotto 2008: 118–120), smatram potreb-

⁹ Usp. npr. Bustos Tovar 2000: 335 i Gimeno Menéndez 1995: 122, 184.

¹⁰ Tako ove tekstove Zamboni (1976: 35) svrstava među „pochi testi dalmatici di una qualche organicità“. Sâm Muljačić o njima je iznio dva vrlo različita mišljenja. Dok u jednom svom ranijem radu naglašava da de Fumatovo pismo „mérite d’être publiée encore une fois à cause du grand nombre de traits dalmates (zaratins) qu’elle contient“ (Muljačić 1971: 413), u novije vrijeme zadarska pisma nešto opreznije naziva mletačkim tekstovima, “nadjevenima” lokalnim značajkama i oblicima (usp. Muljačić 1999: 3).

nim reproducirati ga ovdje kao integralni uzorak pisane zadarske romanštine u XIV. stoljeću:¹¹

r **α** A ser Pon, unurivol canceler de Ragusa, Todru de Fomat d(e) Čara
 saluduvi con oni | vostru unur. A mi fo ditu qui lu frar d(e) maistru Ni-
 cola murar sî dimandà rasun | nanti la curti de Ragusa contra Francis-
 cu meu fiol de s. XX de gr., li qual avia dat ma|istru Nicola a Francis-
5 cu p(ir) durli a mi. Undi posu dir cun oni viritat qui 'l frar de mai|stru
 Nicola nun fê çò qu'il divia e fê vilania a far tal dimandasun a Francis-
 cu, qui | plu unur era so di mandar a mi una litera dimandandumi qui è
 di quili s. XX d(e) gr., qu'il man|[d]à maistru Nicola p(ir) Francisu. E
 s'eu nu li avisi ditu la viritat, poi nu li mancava a di|[man]dar d(e) Fran-
 ciscu, ma eu sî lu do a savir a voi: Franciscu meu fiol a mi sî dusi s. XX
 | [d(e) gr.] cun una litera, li qual dr. e la litera a mi mandava maistru Ni-
10 cola, e prigandu|[m]i que eu fesi lu meu qui eu pudis, qu'il avisi qui-
 la casa, e quili s. XX d(e) gr. eu desi capare, | e lu rumanef[n]t il mi vo-
 lia mandar com'eu li significava p(ir) mia litera. (E) eu Todru sî fei | lu
 mircat d(e)la casa e déi p(ir) capare s. XX d(e) gr., e lu rumanent il divia
 riceviri i(n)fra | VJ misi, e si lu rumanent il nu mandasi i(n)fra VJ misi,
 lu capare d(e)li s. XX d(e) gr. sî pirdia. | (E) eu Todru, i(n)contine(n)t
15 com'eu fe' lu mircat, sî li sinificai p(ir) mia litera com'eu || avia fatu lu
 mircat e dat lu capare com' maistru Nicola a mi avia sinificat | p(ir) lite-
 ra sua, e qui s'il nu mandasi lu rumanent, qu'il pirdia li s. XX d(e) gr., e
 divia manda(r) | i(n)fra vî misi, fatu lu mircat. E quistu posu dir cun oni
 viritat, qui maistru Nicola | nu mi mandà lu rumas d(e)li dr. nî litera sua,
 e s'il perdi li dr., so dan, qui e' fe' çò qu'il mi | mandà p(ri)gandu p(ir) la
20 sua litera. E ancora nu vardirò ala cativera d(e)lu frar d(e) ma|istru Ni-
 cola: sî tuti li frad(e)li d(e) mastro Nicola a mi manda lu rumanent d(e)
v li dr., eu | farò la mia posa qu'ili abia la casa; e si nu la purimu avir, eu
 li mandirò i(n)dret | li dr. qu'ili mi mandirà. |

In man de ser Pon, | cançiler de Ragusa. |

β *Die IIIJ aug(usti).* |

¹¹ Zadarsko pismo iz 1325. dosada je u integralnom obliku objavljeno u: Jireček 1902–04, II: 4–5, Bartoli 1906: 350–351, Brunelli 1935: 85–86, Migliorini/Folena 1952: 18–19, Iordan 1962–71: vol. 1, 202–203, Muljačić 1971: 413–414, Dotto 2008: 118–120. Ovom prilikom moram upozoriti da sam u jednom ranijem radu (Vuletić 2005) sasvim krivo protumačio oblik *dur* (*durli* u 4. retku de Fumatova pisma) kao dokaz za velarizaciju [a] u jadertinskom: riječ je o čistom mletačkom refleksu lat. DUCERE (REW 2785).

Jezik ovoga dokumenta nije mletački, no teško ga je bez ostatka nazvati dalmatskim. Riječ je očito o autohtonom idiomu, ali već temeljito venecijaniziranom, osobito na sintaktičkoj razini. Autohtone jezične značajke zamjetne su ponajprije na glasovnoj razini. Osobito se to odnosi na sustavno zatvaranje naglašenog /e/ (< Ē, ĭ) u /i/ te naglašenog /o/ (< ō, ŭ) u /u/: u imenicama *Franciscu* (ukupno 6 puta), *misi*, *curti*, *dimandasun*, *rasun*, *unur*; u zamjenicama *quila*, *quili*, *quistu*, zatim *il* (3. l. jed., ukupno 10 puta), *ili* (3. l. mn.); kod glagolskih oblika u infinitivima *avir*, *savir*, zatim u 1. l. mn. futura *purimu*, 3. l. jed. indikativa imperfekta *divia*, u oblicima konjunktiva imperfekta *avisi*, *pudis* (1. l. jed.), *avisi* (3. l. jed.). Isto vrijedi za prednaglasno /e/, /o/ (npr. *dimandà*, *unur*), kao i za dočetno /-o/ (npr. *eu*, *lu*, *delu*, *maistru*, *posu*, *vostru*, *prigandu*). Napose je važna apokopa dočetnog /-o/ u primjerima *dat*, *mircat*, *sinificat*, *indret*, te dočetnog /-e/ u *viritat*, uslijed čega je očuvan bezvučni okluziv u finalnom položaju. S druge strane utjecaj mletačkoga na fonetiku lokalnoga zadarskog romanskog idioma vidljiv je osobito u primjerima sonorizacije intervokalnih okluziva: *saluduvi*, *savir*, *ricevir*, *fradelì*.¹² Nije preporučljivo suviše inzistirati na očuvanju skupine PL u *plu* kao na isključivo dalmatskoj značajki s obzirom na to da je u XIV. st. ta konsonantska skupina još sasvim dobro očuvama i u mletačkim dokumentima.

Jezik zadarskoga pisma iz 1325. pokazuje i neke morfološke osobitosti, npr. 1. l. jed. futura na -ò (*farò*, *mandirò*, *vardirò*) nasuprot mlet. -è¹³, ind. imperf. *divia* nasuprot mlet. *deveva*, nastavak -u za 1. l. jed. ind. prez. (*saluduvi*), nastavak -i u oblicima 1. i 3. lica konj. imperf. (*avisi*, *mandasi*) te jedinstveni infinitivni nastavak -ir za glagole 2. i 3. grupe (*avir*, *savir*).¹⁴

3. Jezik dosada neobrađenih zadarskih dokumenata iz XIV. st.

Interes romanistike za zadarsko autohtono romanstvo iscrpio se, međutim, opetovanim izdanjima dvaju zadarskih pisama. Jadertinskom se 1976. vratio A. Zamboni te u jednom gotovo monografskom izdanju analizirao sve dalmatske prežitke u do toga vremena objavljenim svescima zadarskih bilježnika.¹⁵ Po mnogočemu iznimno važna Zambonijeva rekonstrukcija ostataka jadertinske fonetike velikim se dijelom temelji, osim na zadarskim pismima, na dal-

¹² Primjer *prigandu* nije osobito relevantan jer se u leksičkim porodicama LOCŪ, PACARE, PLICARE i PRECARE sonorizacija javlja i u onim idiomima koji je inače ne poznaju (usp. Dotto 2008: 194).

¹³ U mletačkom će se dočetak -ò nametnuti pod toskanskim utjecajem tek potkraj XIV. st. (usp. Dotto 2008: 231).

¹⁴ Većina ovih morfoloških obilježja u svezi je s glasovnim razvojem jadertinskog.

¹⁵ Usp. Zamboni 1976: 36, bilj. 56.

matizmima što ih je uspio ekscerptirati iz latinskih spisa zadarskih bilježnika Henrika, Creste Taralla, Ivana Qualisa, Nikole pok. Ivana i Gerarda iz Padove. No, ako su po Zamboniju dva zadarska pisma „i pochi testi dalmatici di una qualche organicità“¹⁶, onda valja reći da po zastupljenosti autohtonih jezičnih značajki, na koje Zamboni upućuje, za njima malo ili nimalo ne zaostaju sljedeći dokumenti iz različitih fondova Državnog arhiva u Zadru¹⁷:

inventar Andrije de Çorçija (28. kolovoza 1339.)¹⁸;
oporuka Nikole de Civaellija, (3. srpnja 1345.)¹⁹;
inventar Pera de Çadulina (19. siječnja 1347.)²⁰;
oporuka Andrije de Slorada od (20. siječnja 1347.)²¹;
inventar Mihe (Misula) de Çadulina (10. ožujka 1350.)²²;
oporuka Nikole de Çadulina (1. listopada 1365.)²³;
inventar Dražila Dražilova (17. ožujka 1370.)²⁴.

U prilog iznesenoj tvrdnji ovdje se donose kratki ulomci iz nekih od navedenih dokumenata, u čitanju i izdanju autora ovoga članka i D. Dotta.

¹⁶ Zamboni 1976: 35.

¹⁷ Tekstovi koji slijede, s iznimkom oporuka Nikole de Civaellija i Nikole de Çadulina, već su objavljeni (oporuka Andrije de Slorada u CD XI: 336–342 i u Brunelli 1974: 582–587, a ostali u Leljak 2006), no dosadašnja izdanja imaju dva nedostatka: prvo, rađena su iz latinističke perspektive te nažalost obiluju pogrešnim čitanjima; drugo, ne udovoljavaju kriterijima ni diplomatskoga ni interpretativnog izdavanja romanskih dokumenata, a riječ je ipak o dokumentima na jednom romanskom idiomu. Upravo iz ovih razloga D. Dotto i autor članka pripremaju njihovo ponovno izdanje.

¹⁸ DAZD, MCZ, B I, F I/4.

¹⁹ DaZd, Misc., 190/CLXXXIV, poz. 3.

²⁰ DAZD, MCZ, B I, F I/8.

²¹ DaZd, SVD, pergamene, br. 99. Na ovaj je dokument, doduše, upozorio Zamboni, označivši ga kao „assai venato di dalmatismi“ (Zamboni 1976: 36, bilj. 56).

²² DAZD, MCZ, B I, F I/16.

²³ DAZD, MCZ, B II, F V/2.

²⁴ DAZD, MCZ, B I, F I/28.

(1) Inventar Andrije de Çorçija (1339.)

- 3ra** Ite(m) anchora si truvimu chi lu dito | Andrea abia fato cunpania de | un chargu d(e) liname cun Çorçi
- 20** d(e) Mateo so frar (e) abia chargada || una terita i(n) cunpania qula qual | tarita (e) lo chargu si à inviadu dito | Çorçi i(n) Çiçilia, (e) si dé avir dito Andrea la mità d(e)la dita chunpani|a, çunçandu dito Çorçi a salvament||u i(n) Çara. |
- 25** Ite(m) si truvimu chi lo dito Andrea debia dar a Ragneru d(e) Barte d(e) Varchasi | so chunadu p(er) lu restu d(e)la dota d(e) dona Çuiça sua sor, muler | de dito Ragner, p(er) charta d(e) puplichu i(n)strumentu p(er) la parti sua | çircha lbr. çentu e vinti. ||
- 3v** Ite(m) si truvimu chi lo dito Andrea debia dar a Ragneru d(e) Barte d(e) Varchasi | so chunadu p(er) lu restu d(e)la dota d(e) dona Çuiça sua sor, muler | de dito Ragner, p(er) charta d(e) puplichu i(n)strumentu p(er) la parti sua | çircha lbr. çentu e vinti. ||

(2) Oporuka Nikole de Civailellija (1345.)

- r** Inprima vollu | (e) hordino (e) da mo instatuisco p(er) mei fidel (e) lial commissarii ser Simum d(e) Biton cunado mio e Crise mio nevo, fiço che fo Laurençu | de Civa(le)lli, li qual da mo vogu che dre la mia morti illi si abia
- 10** plina (e) p(er)feta libertade, qua(n)to plu p(er)fetamenti si pò dar p(er) p(er)sona || d(e) sua rasum a lial, boni (e) veri commissari. Li qual commissarii i(n) tuto (e) p(er) tuto far (e) aministrar debia la dita commissaria culo savir (e) | volu(n)tade d(e) Pria mia muler (e) çença saipuda ovi(r) voli(r) suo far nienti poça. (E) si algun d(e)li mei cumissari nu volisi aprindir | la cumissaria o la refudasi ovi(r) p(er) la cu(r)ti d'isa caçado fosi o ch'ilo o ili nu volisi, p(er) qual modo d(e)la dita comisaria no si i(m)paçasi, | vogu (e) ordino che la Pria mia muler abia libertade im pe' d'iso ovir(r) d'isi i(n)stituir un o dui, qua(n)ti ad isa plasise.

(3) Inventar Pera de Çadulina (1347.)

- 7v** Eu Andrea de Çorçi, cumisario | dela redi de Pe(r)o deli sog beni, | si ò miso d(e) quisto avintario tuti li | beni di Pero stabili e mobili, quili || che ilu avia
- 5** (e) quili chi ilu aspitava | de avir, (e) tuti li debiti (e) credi|ti, quil che ò sagpudo (e) so p(ir) altri | (e) p(ir) mi. (E) ancor digo si dredì | quista sirà persuna alguna chi mi || mustrasì o notificasì dili sog beni, | che fosi i(n) parti alguna, eu sun pre|so da mitirlu d(e)lu avintario pre|senti, p(ir) oni tempo chi lu mi fisi, | mustrado cariça de alguni sog beni. ||
- 10** Eu Andrea de Çorçi, cumisario | dela redi de Pe(r)o deli sog beni, | si ò miso d(e) quisto avintario tuti li | beni di Pero stabili e mobili, quili || che ilu avia (e) quili chi ilu aspitava | de avir, (e) tuti li debiti (e) credi|ti, quil che ò sagpudo (e) so p(ir) altri | (e) p(ir) mi. (E) ancor digo si dredì | quista sirà persuna alguna chi mi || mustrasì o notificasì dili sog beni, | che fosi i(n) parti alguna, eu sun pre|so da mitirlu d(e)lu avintario pre|senti, p(ir) oni tempo chi lu mi fisi, | mustrado cariça de alguni sog beni. ||

(4) Oporuka Andrije de Slorada (1347.)

5 [...]

Inp(ri)ma vollo e lasso e faço mei comissari lo p(ri)or deli frar p(re)digadur, q(ui)l chi è o q(ui)l chi fossi al logo dili frar p(re)digadur di San Platon, e dona Franiça, muier che fo di Tomasso, frar meo. Li qual cu[mi]sari | s[i] volo chi faca semp(re) cu(n) volunt(ate) di d(omi)na Rada muier mia, Andria de Sloradi, e col so savir, ní çença lei, ní cença so savir, ní so vuler no possa far nie(n)t(e), ma tutu senp(ri) cul so vulir e cul so savir, fin a ch'illa si(r)à viva i(n) q(ui)sto mu(n)du.

[...]

Item volo che debia vistir povri dusementu, quili ali quali avisi plu logu, o infirmi, o sanu, di g(ri)sso drapu. An|cora laso s. vinti de gross. al capitulu di Zara, fo(r)si che avisi fraudad i(n) la desima, e ch'ili diga çascum duy misse i(n) la glexia di Sancto Platon, suvra li altar(i) ch'eo fei far.

(5) Oporuka Nikole de Çadulina (1365.)

- 1r Cu(n) çò sia chi nis|una cosa si è più çerta d(e)la morti (et) ura d(e)la morti nisu(n) pò savir (et) p(er) cò mi | Nicola d(e) Damia(n) de Çaduli(n), p(er) la gra(tia) d(e) De' san d(e)la p(er)suna (et) abi(an)du sana la | me(n)ti e-l senu, co(n)sidera(n)d(u) le cose p(er) dire tal d(e)li mei beni, façu e ordinu me|u testame(n)tu p(er) quistu scritu d(e) ma(n) mia p(ro)pria (et) siçilad(u)
- 10 d(e) meu siçilu p(ro)||p(r)iu (et) notoriu. I(n) lu qual testame(n)tu volu chi sia mei cumisari s(er) Crisi de Çiv|aleli, s(er) Iacomu de Çaduli(n), s(er) Çuane d(e) Tomasu d(e) Petaç e s(er) Stefanu d(e) Micha d(e) Sope (et) cusì comu mi in | quistu meu testame(n)tu urdinirò (et) scrivirò, volu chi sia firmu i(n) perpetua.

I na ovako fragmentarnom uzorku razvidno je da se sve glasovne i morfološke značajke istaknute kod zadarskoga pisma iz 1325. godine, izuzev apokope dočelnog /-o/ u participima, ponavljaju i u ovim dokumentima.

Naglašeno /e/ > /i/: 1) *truvimu, avir*; 2) *plina, savir, ovir, volir, volisi, prindir, isa, iso, isi*; 3) *quili, ilu, avir; quista, dili, mitirlu*; 4) *quil, dili, savir, vulir, illa, quili, avisi, ili*; 5) *savir; quistu*.

Naglašeno /o/ > /u/: 2) *Simun, curti*; 3) *pirsuna, sun*; 4) *predigadur, mundu, suvra*; 5) *ura, persuna*.

Prednaglasno /e/ > /i/: 2) *prindir*; 3) *aspitava*, *sirà*, *pirsuna*, *mitirlu*; 4) *sirà*, *vistir*.

Prednaglasno /o/ > /u/: 1) *truvimu*, *cunpania*, *çunçandu*; 3) *mustrasi*, *mustrado*; 4) *vuler*, *vulir*; 5) *cusì*.

Dočetno /-e/ > /-i/: 1) *parti*; 2) *nienti*, *volisi*, *refudasi*, *curti*; 3) *mustrasi*, *notificasi*, *parti*, *fisi*; 4) *fossi*, *senpri*, *avisi*; 5) *morti*, *menti*.

Dočetno /o/ > /-u/: 1) *truvimu*, *lu*, *chargu*, *chunadu*, *çunçandu*, *andadu*, *salvamentu*, *puplichu*, *instrumentu*; 2) *vollu*, *vogu*, *nu*; 3) *ilu*, *eu*, *lu*; 4) *tutu*, *mundu*, *dusentu*, *sanu*, *drapu*, *capitulu*; 5) *abiandu*, *senu*, *considerandu*, *façu*, *ordinu*, *testamentu*, *quistu*, *scritu*, *siçiladu*, *siçilu*, *lu*, *Iacomu*, *Tomasu*, *Stefanu*, *comu*, *firmu*.

Infinitivni nastavak *-ir* mjesto *-er*: 1) *avir*; 2) *savir*, *volir*, *prindir*; 3) *mitirlu*; 4) *savir*, *vulir*; 5) *savir*.

Nastavak *-u* nasuprot mlet. *-o* u 1. l. jed. i 1. l. mn. prez. ind.: 1) *truvimu*; 2) *vollu*, *vogu*; 5) *façu*, *ordinu*.

Nastavak *-ò* nasuprot mlet. *-è* u 1. l. jed. ind. prez. gl. *avir* i 1. l. jedn. fut.: 3) *ò miso*; 5) *urdirinò*, *scrivirò*.

Nastavak *-i* nasuprot mlet. *-e* u 1. i 3. lica konj. imperf.: 2) *volisi*, *refudasi*; 3) *mustrasi*, *notificasi*, *fisi*; 4) *fossi*, *avisi*.

Neki od ovih tekstova vrlo su dosljedni u čuvanju autohtonih jezičnih značajka, dok je kod nekih prisutan izvjesni polimorfizam. Upravo spomenuti polimorfizam opravdava npr. odvojeno razmatranje rezultata dočetnih vokala od glagolskih nastavaka, kada je u pitanju jedan te isti vokal. Tako se u oporuci Andrije de Slorada dočetno /-o/ u imenicama dosljedno zatvara u /-u/, no glagoli u 1. l. ind. prez. imaju nastavak *-o*. U oporuci Nikole de Civalessija zatvaranje naglašenog /e/ izraženije je nego u bilo kojem od predstavljenih dokumenata, a slično je i s naglašenim /o/, dok je zatvaranje dočetnog /-o/ ograničeno na 1. l. ind. prez. nekih glagola (*façu*, *vollu/vogu*). Važno je, međutim, napomenuti da su spomenute dvije oporuke sačuvane u prijepisu te da je moguće da su bilježnici padovanskoga porijekla, koliko god profesionalno obavljali svoj posao, na trenutke gubili iz vida lokalna obilježja. Konačno, u ono je vrijeme kod prepisivanja dokumenta bilo važno sačuvati ono što dokument donosi, a ne ovaj ili onaj nenaglašeni vokal. Iz današnje filološke perspektive važno je, međutim, baš ovo drugo. Stoga se od nabrojenih dokumenata važnošću ističu autografi. Tako s pouzdanošću možemo reći da je inventar Andrije de Çorçija napisao jedan od njegove braće, Pavle (Paulu) ili Krše (Crise ili Grisogono); inventar

Pera de Čadulina sastavio je i potpisao opet jedan Andrija de Çorçi, po svemu sudeći nećak onoga prvog; oporuka Nikole de Čadulina njegov je autograf; inventar Mihe de Čadulina po svoj je prilici autograf Krše (Crise) de Grubogne, a inventar Dražila Dražilova autograf Mate Dudola, župnika katedrale sv. Stošije. Ostali dokumenti prijevodi su iz pera nekih od najpoznatijih zadarskih bilježnika: oporuka Nikole de Civaletlija prijevod je Padovanca Corrada Rainierijeva, srećom iz prve ruke; oporuka Andrije de Slorada nažalost je prijevod iz druge ruke (sastavio ga je Padovanac Isnardo na temelju prijepisa Francesca iz Piacenze). Osim ovih dokumenata, od velikog su značenja i brojni registri u inventaru Mihovila suknara²⁵, ali i kratke bilješke zadarskih prokuratora o predstavljanju inventara.

Autentičnost dokumenta nije, međutim, jedina varijabla u očuvanju lokalnih jezičnih osobitosti. Dok je zadarskoromanski karakter oporuke Andrije de Slorada (1347.) sačuvan i nakon dvaju prijepisa, inventar Mihe de Čadulina (1350.) u sastavljanju kojeg je sudjelovao Krše de Grubogna, pripadnik patricijske obitelji hrvatskoga podrijetla, mnogo je bliži mletačkim modelima. U tom očito nije presudna fizička blizina mletačkih modela, koja je zasigurno bila intenzivnija tijekom mletačke vlasti u gradu: tako je oporuka prokuratora Bartula de Cipriana (1370.)²⁶, koju od odlaska Mlečana iz Zadra dijeli više od deset godina, u svojoj osnovi sasvim mletačka, dok je inventar Pera de Čadulina (1347.), napisan u trenutku najžešće mletačke represije u gradu, mnogo bliži autentičnomu zadarskom izričaju. Pitanje je samo koliko spomenute razlike imaju uporišta u realnim razlikama u govoru, a koliko u drugim čimbenicima, kao što je npr. obrazovanje autora. Pisanje na pučkome jeziku u XIV. st. vrlo je osjetljivo pitanje, pri čemu odlučujuću ulogu igra tradicija u kojoj je autor dokumenta naučio pisati. Većina zadarskih bilježnika i učitelja u to vrijeme dolazi iz Padove, te gradova Emilije, Romagne i Lombardije. S druge strane, mnoge zadarske obitelji u čvrstim su vezama s Napuljem. Stoga ne bi valjalo otkloniti mogućnost utjecaja padovanske i, općenito, sjevernotalijanske tradicije te napuljske tradicije na "ortografiju" zadarskog romanskog idioma u XIV. stoljeću, napose kada je riječ o bilježenju promjena na vokalima srednjeg stupnja otvorenosti. Kada nađemo na autograf lišen lokalnih jezičnih značajki, ne mora to nužno značiti da je autor uistinu govorio drukčije od svojih sugrađana, osobito u razdoblju nakon Zadarskog mira pa do 1409. godine, već prije svega da piše po mletačku, vjerojatno zato jer je primio mletačku naobrazbu. Dobar su primjer za spomenute razlike autografi dvaju suvremenika, Mihe Federicova

²⁵ Stipišić 2000: *passim*, osobito str. 172–178.

²⁶ DAZD, MCZ, B II, F V/3.

de Nasissa, doživotnog prokuratora zadarske općine²⁷, i Krše (Crisse) Nikolina de Nassisa, dugogodišnjega prokuratora zadarske općine i zadarskog rektora²⁸. Miha i Krše de Nassis bili su bratići, unuci Damjana de Nassisa²⁹, no njihovi se kratki tekstovi značajno razlikuju. Kršina bilješka o predavljanju inventara Dražila pok. Mihe Dražilova iz 1370. tek u nekoliko detalja (*mise, ritor*) odstupa od fonetike onovremenog mletačkog:

- 6r MIIICLXX adi VII de mise setenbro fo presentado i(n)ventario deli beni de Dra[s]ile, figlo de Missole drapero de Drasile ali signor ritor miser Zorze <de> | de Sope, Zanin de Slorado e s(er) Bartolome de Čebrian p(er) pre Mate deto
5 | Dudole de S(anta) Anastasia, comisario de deto Drasile e dado a mi || Crisse de Nassis, procurador de Zara.

Nasuprot tomu, tekst koji je 1383. na kraju inventara Grube, žene trgovca Križana, dopisao Kršin bratić Miha de Nassis, pravi je biser autohtonoga glasovnog razvoja:

- r
15 It(em) mi fo aprese(n)tà quitu [sic!] avitarigu a mi Micha de Nasi, prochura-
dur dil chomun || de Zara, per Crisanu mirza(r)u, chomu chumisarigu de la
sua muger, segudu [sic!] | chomu lug disi, e quistu in prese(n)ziga de s(er)
Acone lu vicharigu | e de s(er) Paulu de Sira e de s(er) Damigan de Zibrig-
an, rituri de Zara.

Krše i Miha de Nassis odrasli su u kući istoga djeda pa bi iluzorno bilo pretpostaviti da su različito govorili, bez obzira na podrijetlo njihovih majki.³⁰ No razlike na glasovnoj razini ovdje prati posve oprečna tendencija na razini ortografskih uzusa: bilješka iz 1383., koliko god “antimletačka” u svojoj fonetici, po nekim je ortografskim značajkama (uporaba grafema *ch* i *g*) bliža mletačkim modelima od one iz 1370., koja se pak u pogledu glasovnog razvoja znatnije priklanja mletačkom utjecaju.

²⁷ Leljak 2006: 280 (Inventar br. 37), 297 (Inventar br. 41), 302 (Inventar br. 42). Miha de Nassis sin je Federica de Nassisa, usp. oporuku Bartula de Cipriana (23. srpnja 1390., DAZD, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 73v–75) te oporuku samog M. Nassisa (12. VIII. 1392., DAZD, ZB, Iohannes de Casulis, B un., F III/1, fol. 203).

²⁸ Leljak 2006: 219 (Inventar br. 37). Usp. i DAZD, ZB, Iohannes de Casulis, B un., F III/2, fol. 214–215.

²⁹ Za ovaj podatak zahvaljujemo doc. dr. sc. Serđu Dokozi s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru.

³⁰ Usp. ranije rečeno o važnosti muškaraca u prenošenju domaćega romanskog jezika na novu generaciju.

Slične razlike nalazimo i u Civalessijevih. Povodom jedne kupoprodaje, izvršene 1. srpnja 1381., Grisogono de Civalessi zabilježio je sljedeće: *Cum zò sia cosa chi par in la carta presente che nuy avemo comprà tut el teren ch'è scritto in la presente carta. La verità è questa: nu devemo haver la mytà*.³¹ Grisogonovom *presente*, *questa*, *tereno* u oporuci njegova strica Nikole odgovaraju oblici *presenti*, *quista*, *terino*, infinitivnom dočetu *-er* (*haver*) odgovara u Nikole *-ir* (*savir*), dok participi na *-ado* odgovaraju Grisogonovim apokopiranim participima tipa *comprà*.

U oba slučaja konzervativniji idiolekt mogao bi se interpretirati na dva načina: ili je autoru stalo do toga da u pisanom obliku odrazi vlastitu jezičnu stvarnost, ili tu stvarnost odražava spontano, pa piše uglavnom onako kako govori. No, da bismo mogli prosuđivati o eventualnoj namjeri autora, potrebni su nam sociolingvistički podatci koji bi govorili o stavu govornika prema vlastitom idiomu, kakav usputni osvrt na jezik ili nešto slično. Nažalost, podataka koje bismo mogli upotrijebiti u tu svrhu za Zadar nemamo. Stoga u obzir dolaze brojni čimbenici: obrazovanje pojedinca, bračne veze, politički stav, osobni kapric ili jednostavno činjenica da nisu znali niti mogli pisati drukčije. Složili bismo se ipak s Fergusonom kada kaže da su takvi dokumenti „clear evidence of speech sensitivity“.³²

5. Umjesto zaključka

Tekst kojemu je cilj problematizirati sudbinu autohtonoga romanskog idioma srednjovjekovnog Zadra, u mnogočemu još neistraženoga područja, teško je privesti kakvu formalno valjanom zaključku. Turbulentno zadarsko XIV. stoljeće društveni je, politički i vremenski kontekst u kojemu je zadarsko romanstvo, kao jedan dio jezičnog identiteta srednjovjekovnog Zadra, kojemu je teško odrediti udio, izašlo na vidjelo u svojim najsjačnijim bojama, dakako potaknuto sličnim trendovima u Veneciji i Padovi. Nikada prije i nikada poslije toga vremena na tako jasan i očit način prisutan u privatnim i javnim ispravama, jadtinski se u njima pojavljuje već duboko venecijaniziran, poklapajući se više-manje s jezičnim modelom koji se u novijoj talijanskoj literaturi, znatno manje opterećenoj talijansko-hrvatskim političkim i ideološkim trzavicama, naziva sretnom terminološkom dosjetkom *volgare venezianeggiante*.³³ Za taj jedin-

³¹ Stipišić 1977: 394, uz prilagodbe načelima izdavanja dokumenata koje ovdje koristimo.

³² Usp. Ferguson 2003: 459 i bilj. 15.

³³ Za najrecentniju uporabu ovoga termina usp. Dotto 2008. F. Ursini (2002: 358), nasuprot Muljačiču (1971) i Zamboniju (1976), drži da jezični modalitet o kojem govorimo, u konkretnom slučaju jezik čuvenih zadarskih pisama, vjerno predstavlja tzv. *veneto dalmata*. Stussi

stveni svijet, kojemu je mediteranski i europski identitet danas hrvatskoga Zadra zauvijek dužan, XIV. stoljeće predstavlja vrhunac prije konačnoga stapanja s mletačkim u novu i originalnu jezičnu stvarnost – *veneziano de là da mar*. O tom procesu postupne konvergencije jasno svjedoči polimorfizam naših dokumenata. Na slabu otpornost jadertinskoga prema mletačkom, za razliku od npr. istriotskog, koji je nekako u isto vrijeme potpao pod mletački “krov”, ali i uspio dočekati kraj XX. st., vjerojatno je utjecala i činjenica da su svi njegovi govornici, za razliku od stanovnika zapadnoistarskih gradića, ravnopravno vladali još jednim, sociolingvistički znatno jačim jezikom – hrvatskim.

Izvori i kratice:

CD: *Diplomatički zbornik Kraljevina Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* = *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* [sabradio Tadija Smičiklas]. Zagreb: JAZU, 1904. – 1990., 18 svezaka.

DAZD: Državni arhiv u Zadru

REW: MEYER-LÜBKE, WILHELM 1935³. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Winters Universitätsbuchhandlung.

Listine: *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* [skupio Šime Ljubić]. Zagreb: JAZU, 1868. – 1891., 10 svezaka.

MCZ: *Magnifica Communità di Zara*, fond DAZD

Misc.: *Miscellanea*, fond DAZD

SVD: *Spisi samostana sv. Dominika*, fond DAZD

ZB: *Zadarski bilježnici*, fond DAZD

Literatura:

BARTOLI, MATTEO GIULIO 1906. *Das Dalmatische. Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der apennino-balkanischen Romania*. Wien: A. Hölder.

BRUNELLI, VITALIANO 1935. *Storia di Zara*, cap. III. *Archivio Storico della Dalmazia*, XIX, Zara [Zadar], 55–87.

BRUNELLI, VITALIANO 1974. *Storia della città di Zara*. Trieste: Editore Lindt [2. izdanje].

(1965: 35) pak smatra da su dva retka u jednome mletačkom ugovoru iz 1302., po svemu bliska jeziku zadarskih pisama, „in dialetto non veneziano, ma dalmata“. Evo toga teksta: *Ego Cristofano Chostati sum chontentu de stu scritu sì cho' dito sé de suvra per una chomision la qual me / fese mio chugnadu che io fusse per lu et sicilada de mio sicelu*. Ferguson (2003: 463, bilj. 15) se pridružuje Stussiju kada konstatira da Chostatijev tekst „accurately represents the features of Dalmatian“.

- BUSTOS TOVAR, JOSÉ JESUS 2000. La escisión latín-romance. El nacimiento de las lenguas romances u *Historia de la lengua española*, izd. R. Cano Aguiar, Barcelona: Ariel, 257–290.
- DOTTO, DIEGO 2008. *Scriptae venezianeggianti a Ragusa nel XIV secolo. Edizione e commento di testi volgari dell'Archivio di Stato di Dubrovnik*. Roma: Viella.
- GIMENO MENÉNDEZ, FRANCISCO 1995. *Sociolingüística histórica*. Madrid/Alicante: Visor Libros/Universidad de Alicante.
- FERGUSON, RONNIE 2003. The Formation of the Dialect of Venice. *Forum for Modern Language Studies*, 34/4, Oxford, 450–464.
- FOLENA, GIANFRANCO 1968-70: Introduzione al veneziano 'de là da mar'. *Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*, 10–12, Pisa, 331–376.
- FORETIĆ, VINKO 1987. Zur Geschichte der Romanen Dalmatiens im Mittelalter, u *Romania et Slavia Adriatica. Festschrift für Žarko Muljačić*, izd. G. Holthus i J. Kramer, Buske: Hamburg, 483–503.
- IORDAN, IORGU (izd.) 1962.–1971. *Crestomație romanică*. Bucarest: Ed. Academiei R.P.R.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, VESNA 1972. Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 19, Zadar, 99–166.
- JIREČEK, KONSTANTIN 1902.–04. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Classe*, XLVIII (1902), III, 1–104 (= I); XLIX (1904), I, 1–80 (= II), II, 1–77 (= III).
- KATIČIĆ, RADOSLAV 2007. *Litterarum studia. Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- LELJAK, ROBERT 2006. *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru. Sv. 1.: Godine 1325. – 1385*. [prepisao i priredio Robert Leljak]. Zadar: Državni arhiv u Zadru.
- MIGLIORINI, BRUNO; FOLENA, GIANFRANCO (izd.) 1952. *Testi non toscani del Trecento*. Modena: Società Tipografica Modenese.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1962. Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st. *Rad JAZU*, knj. 327, Zagreb, 237–380.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1993. Il veneto da lingua alta (LA) a lingua media (LM). *Rivista di Studi Italiani*, IX, 2, 44–61.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1971. Dalmate u *Manuel pratique de philologie romane* II, izd. P. Bec, Paris: A. & J. Picard, 393–416.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 1999. Dalmatski. *Fluminensia*, 11, br. 1–2, Rijeka, 1–30.
- MULJAČIĆ, ŽARKO 2000. *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*. Köln/Weimar/Wien: Böhlau Verlag.

- MULJAČIĆ, ŽARKO 2000./1995. Dalmatisch – Il dalmatico, u Muljačić 2000: 395–416 [izvorno objavljeno u *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, 2, izd. G. Holtus, M. Metzeltin, Ch. Schmitt, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 32–42].
- MULJAČIĆ, ŽARKO 2000./1997. Il gruppo linguistico illiro-romanzo, u Muljačić 2000: 417–434 [izvorno objavljeno u *Italica et Romanica. Festschrift für Max Pfister zum 65. Geburtstag*, 3, izd. G. Holtus, J. Kramer i J. Schweickard, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 59–72].
- STIPIŠIĆ, JAKOV 1977. Inventar dobara zadarskog patricija Grizogona de Civalellis iz 1384. godine. *Zbornik historijskog zavoda JAZU*, Zagreb, 375–410.
- STIPIŠIĆ, JAKOV 2000. *Inventar dobara Mihovila suknara pokojnog Petra iz godine 1385*. [prepisao i priredio Jakov Stipišić], Zadar: SICU.
- STUSSI, ALFREDO 1965. *Testi veneziani del Duecento e dei primi del Trecento*. Pisa: Nistri-Lischi.
- TEKAVČIĆ, PAVAO 1972.–80. *Grammatica storica dell'italiano*. Bologna: il Mulino.
- TOMASIN, LORENZO 2004. *Testi padovani del Trecento. Edizione e commento linguistico*. Padova: Esedra.
- URSINI, FLAVIA 2002. La Dalmazia e l'Istria, u *I dialetti italiani. Storia, struttura, uso*, izd. M. Cortelazzo et alii, Torino: UTET, 357–374.
- VULETIĆ, NIKOLA 2005. O nekim problemima jadertinskog vokalizma. *Čakavska rič* XXXIII, 1–2, Split, 131–144.
- VULETIĆ, NIKOLA 2006. Oporuka Grgura Longina iz 1434. – spomenik kulturne višejezičnosti srednjovjekovnog Zadra. *Zadarski filološki dani 1*, Zadar, 199–208.
- ZAMBONI, ALBERTO 1976. Note linguistiche dalmatiche. *Atti della tornata di studio nel cinquantesimo anniversario della fondazione in Zara, Venezia*, 9–66.

Some linguistic issues concerning autochthonous Zadar Romance in 14th century

Abstract

This paper deals with the 14th century autochthonous Zadar Romance, also known as Iadertin, a member of the Dalmato-Romance or Illyro-Romance group. Some linguistic aspects of documents in Romance written by members of Zadar's medieval aristocracy are analysed and it is concluded that the local 14th century Romance had already turned into (become) the so-called *volgare venezianeggiante* – a local variety showing a high grade of venetianization. The author also argues that the disappearance of the Zadar Dalmato-Romance dialect should be explained as a process of linguistic convergence rather than a linguistic substitution.

Ključne riječi: Zadar, dalmatski, mletački

Key words: Zadar, Dalmatian, Venetian

